

A large, vibrant pink peony flower is the central focus, resting on a blue book cover. The book cover has a subtle, embossed pattern and is tied with a pink ribbon. The background is a warm, wooden surface. The text is overlaid on the image in a clean, modern font.

NETTIE DEES

Levend
verleden

Haar verhaal over geloof, hoop en liefde

Roman

Nettie Dees

Levend verleden

CITER REEKS

Voorwoord

Het begon met deze foto.

Steeds wanneer ik bij mijn tante op bezoek was, keek mijn oma me aan. Die bijzondere blik in haar ogen fascineerde me. Wat dacht ze op dat moment? Waar en waarom werd die foto gemaakt en hoe oud was ze toen? Wat wist ik eigenlijk van het leven van mijn oma?

Aan mijn vader kon ik het niet meer vragen, maar mijn moeder wist het een en ander te vertellen. Oma werd geboren in 1901 en overleed

in 1987. Ze maakte twee wereldoorlogen mee, de crisis, een kerkscheuring. Een troonswisseling. Ze was zeven keer in verwachting, slechts drie kinderen bleven in leven.

Zoals bekend, steeg de welvaart na de Tweede Wereldoorlog enorm. Er kwamen meer huishoudelijke apparaten, de televisie deed zijn intrede, het verkeer nam toe. En, de maatschappij nam langzaam afscheid van haar christelijke roots.

Al die veranderingen, hoe hield oma dat bij? Waar haalde ze de moed vandaan in tijden van zorg en twijfel? Wat dreef haar?

Pas toen mijn oude tante overleden was, en haar kamer leeggehaald werd, kwam er een schat aan informatie vrij. Zo waren er oude brieven,

die had mijn tante al die jaren bewaard. Nadat ze gescand waren, kon ik ze op de computer ontcijferen en kreeg ik een bijzondere, haast intieme inkijk in het leven van oma. Verder had ze dagboekachtige fragmenten nagelaten en ook mijn vader had een flink aantal herinneringen opgeschreven.

Ik kon er niet meer omheen, dit werd een roman!

De feiten zijn ontleend aan brieven, memoires, foto's, boeken, het archief van de zaak, het Zeeuws Archief en naslagwerken op internet.

Sommige personages zijn fictief, zoals vriendinnen, verpleegsters, onderduikers. Maar de meeste personen die in het boek voorkomen, hebben echt bestaan. In het verhaal zijn het personages, romanfiguren; wat ze denken, doen en zeggen is fictief. Ze doen dat vanuit het perspectief van hun eigen tijd en gebruiken daarbij soms termen die horen bij hun eigen plaats in de geschiedenis.

Dank aan mijn nicht Els en mijn zus Elly, voor het meelesen en corrigeren.

Dank ook aan Monique, voor de ruimte binnen de Citerreeks.

Proloog

Behoedzaam roerde oma Bets blokjes kaas door de volle pan macaroni. Zo, klaar. Precies op tijd, want daar was Nella al.

‘Ha oma, wat ruikt het heerlijk!’ Nella sloeg een arm om haar heen en gaf haar een kus op haar wang.

‘Dag kind. We kunnen meteen aan tafel.’

Nella gooide haar jack over de stoelleuning, en trok haar groene schort van de Spar uit. ‘Pff, het was druk vanmorgen.’

‘Hang je je jas in de gang? En gooi je vieze schort maar buiten over de lijn.’

Even later zaten ze aan de kleine keukentafel, tegenover elkaar op hun vaste plek. Nella keek de kamer in, Bets had door het keukenraam zicht op de achterkant van het rijtje lage huizen. Het complex voor ouderen zoals zij, was in het vierkant gebouwd. In het midden was een grasveld aangelegd met borders. In de zomer bloeiden er rozen. Na zeven jaar wist Bets precies wie er in welk huisje woonde. Een beetje tegen haar wil was ze hierheen verhuisd, ze wilde helemaal niet weg uit haar eerste huis aan de Veerstraat. Ze was samen met het huis ouder geworden, het was alsof ze het op zijn oude dag in de steek liet. Maar de keuken was aan vervanging toe, de kastjes hingen los. De verf bladderde van de muren, de ramen hadden overal nog enkel glas. Zo kon ze nog wel even doorgaan. Het huis had een flinke opknopbeurt nodig. Daar had ze geen geld voor. Bovendien was het veel te groot voor haar alleen. De lege kamers staarden haar aan, terwijl ze vroeger vol leven waren.

Nu stond ze alweer op het punt te verhuizen. Van de Wilhelminastraat naar het verzorgingstehuis. Ze had meer hulp nodig, niet alleen voor stofzuigen en de was. Het was ook de hoogste tijd dat ze regelmatig geholpen werd met douchen en aankleden. Daar was ze zich wel van

bewust, ze kon nauwelijks nog haar kousen aantrekken. Haar grootste bezwaar tegen het tehuis was, dat de kinderen en kleinkinderen die elders in het land woonden niet meer bij haar konden logeren. Toch had ze ingestemd, ze wilde niemand tot last zijn.

Na het gebed gaf ze de opscheplepel aan Nella, die haar bord flink vol laadde.

‘Lekker oma,’ zei ze na een paar happen.

‘Fijn. Je had vast trek na een hele ochtend werken.’

Onder het eten vertelde Nella over de schoolonderzoeken, want ze zat in de examenklas. Ze moest voor haar lijst een boek van Louis Couperus lezen.

‘Het is een dik boek en best wel saai. Gelukkig heb ik het bijna uit. Alleen nog een uittreksel maken. Daarna moet ik nog drie andere boeken lezen, maar die zijn minder moeilijk.’

Oma Bets vertelde op haar beurt wie er op bezoek was geweest en welke krantenartikelen Nella beslist eens moest lezen. Er was iedere zaterdag genoeg te babbelen onder het eten. Het was nooit stil tussen hen.

Bets was nog steeds een beetje verbaasd dat ze macaroni lekker vond. Toen het net te koop was, had ze niet veel moeten hebben van die nieuwerwetse ideeën, wat was er mis met een prakje van aardappelen, groente en een stukje vlees? Ze moest toegeven dat het nieuwe eten lekker en gemakkelijk was. Ze kookte tegenwoordig elke zaterdagmiddag een pan vol, zodat ze er ook op maandag en dinsdag genoeg aan had. Macaroni was eenvoudig op te warmen, even aanbakken in de koekenpan en klaar.

Op zondag was ze nog altijd te gast in het grote gezin van haar zoon, Nella’s vader. Hij woonde boven de kledingwinkel, boven zijn eigen zaak. Nadat ze uit de kerk met de hele stoet kinderen door de donkere winkel was gelopen, voorbij de rekken met broeken, de kast met de overhemden, de standaard met de stropdassen, moest ze de trap op. Terwijl de kinderen langs haar heen naar boven vlogen, hees zij zich moeizaam omhoog. Ze bleef tot na het middageten. Nella’s moeder kookte iedere zondag uitgebreid. Daarna bracht Nella, of een van de andere kleinkinderen, haar terug naar huis voor haar middagdutje. In

het verzorgingstehuis kón ze niet eens koken. Daar had ze enkel een elektrisch plaatje waarop ze hooguit een eitje kon bakken.

Ze vroeg zich regelmatig af hoe het zou zijn om daar te wonen. Zou ze er kunnen wennen? Hoe zou het gaan als ze onder de douche geholpen moest worden? Ze zou niet meer op zichzelf zijn, afhankelijk van anderen. Kon ze dat wel?

‘Heeft u geen trek, oma?’

‘Nee kind, ik kan weinig door mijn keel krijgen sinds ik weet dat ik hier weg moet. Alweer verhuizen. Ik zie er zo tegenop.’

‘Ik kom u helpen met uitzoeken en inpakken.’

‘Dat is fijn, maar jij moet leren en je hebt je baantje op vrijdagavond en zaterdag.’

‘Ik ben jong. Dat lukt me best.’

‘Ja, als je jong bent, kun je heel de wereld aan. Ik kan me de tijd nog wel herinneren dat ik zeventien was. Van een vervolgopleiding en een baantje hadden we geen weet. We moesten thuis helpen, of bij iemand anders in huis werken. Een dienstje, heette dat. Alleen op vrijdagavond waren we vrij.’

Ze zweeg, haar gerimpelde handen lagen doelloos naast het nog bijna volle bord.

‘Vertel eens, oma, wat weet u nog van die tijd? In welk jaar bent u geboren?’

‘Ik ben uit 1901.’

‘Even rekenen, toen u zeventien was... volgens mij was toen net de Eerste Wereldoorlog voorbij.’

‘Dat klopt, hoewel ik daar niet erg mee bezig was.’ Ze glimlachte naar Nella. ‘Op vrijdagavond ging ik naar de zang. Dat was mijn uitje van de week.’

Plotseling zag ze haar moeder haarscherp voor zich. Ze stond in de deuropening en keurde haar en haar twee zussen voor ze op vrijdagavond naar de zang gingen. Haren gekamd? Klompen schoon? Schort gestreken? Haar stem die hen door de avondlucht nariep dat ze na afloop vooral meteen naar huis moesten komen.

Nella stapelde de borden op elkaar, en zette ze op het aanrecht. Snel draaide ze de gaspit uit.

‘Wilt u wel een toetje? Oma, hoort u me?’

‘Wat, kind?’

‘Of u een toetje wilt.’

‘Ja, dat gaat er misschien beter in. Ik heb gele vla en nog wat appelmoes. Dat is lekker door de vla.’

Nella deed de koelkast open, keek onder het schoteltje dat over het schaalpje lag. Appelmoes hoort bruinegel te zijn, dacht ze. Dit was wit. Was het eten voor de poes? Aarzelend zette ze het op tafel.

‘Is dit appelmoes?’

‘Ja, alleen een beetje wit uitgeslagen. Als je het eraf haalt, is het nog best te eten. Wanneer je armoe en honger hebt gekend, besef je pas de waarde van overvloed.’

‘Nou, ik denk dat deze appelmoes bedorven is. Daar kunt u ziek van worden.’

Nella zette het schaalpje in de gootsteen en richtte een flinke waterstraal op de inhoud. Ze pakte de fles vanillevla, peuterde de aluminium dop eraf en rook.

‘Die heeft je moeder dinsdag nog gekocht,’ zei oma Bets snel.

Langzaam lepelde ze het glazen schaalpje leeg. Daarna zette ze het op de grond voor poes, die er meteen uit begon te likken.

‘Heeft u al gevraagd of poes mee mag?’

‘Nee, nog niet. Dat zal je vader wel weten. Als poes niet mee kan... ik kan niet zonder poes, dat weet je. Ik heb er altijd eentje in huis gehad. Veel mensen hadden vroeger een poes in huis. Die ving de muizen.’

‘Grrr,’ rilde Nella. ‘Soms zie ik er weleens eentje wegschieten in onze schuur. Zal ik vanavond aan papa vragen of hij weet of u de poes mee mag nemen?’

‘Ja, dat is goed.’

Bets pakte de kat beet en zette haar op schoot. Haast automatisch begon ze haar te aaien. Deze poes was al heel oud, lag alleen maar op de bank, en kwam nooit buiten. De kattenbak verschonon, ja, dat was wel

een probleem aan het worden. Ze rook het wanneer het weer nodig was, dan deed ze er best lang over. Wie zou dat kunnen overnemen als ze in het verzorgingstehuis woonde? Als ze poes niet mee mocht nemen, wat dan? Laten inslapen? Ze moest er niet aan denken. Ze hoopte dat poes voor die tijd van ouderdom zou doodgaan, dat was de beste oplossing.

‘Zal ik u de Bijbel aangeven of wilt u dat ik lees?’ vroeg Nella.

‘Als jij het wilt doen, dan luister ik. Waar de bladwijzer ligt, kun je verder gaan. Rechts bovenaan.’

Na het danken deed Nella de afwas van minstens een dag of vier. Oma Bets zat in haar stoel in de kamer met haar benen op het voetembakje en poes op schoot.

‘Wanneer kom je helpen met inpakken?’

‘Ik denk dat ik twee zaterdagmiddagen vrij vraag,’ riep Nella terug. ‘De meeste mensen halen ’s ochtends hun boodschappen. ’s Middags kan ik best gemist worden. Papa heeft uw nieuwe kamer al opgemeten en weet wat er kan staan. Ik ga u helpen met de boekenkast. Welke boeken er meekunnen en welke niet. En met het dressoir. Daar ligt ook van alles in neem ik aan.’

Nella hing de theedoek buiten aan de lijn, liep de kamer weer in om haar jack te halen en gedag te zeggen. Oma was al in slaap gevallen. Voorzichtig drukte ze een kus op het grijze knotje.

‘Dag omaatje, tot morgen.’

De volgende zaterdagmiddag na de macaroni en de afwas klapte Nella een verhuisdoos open. ‘Zegt u maar waar ik moet beginnen.’ Ze stonden samen voor de grote boekenkast in de kamer. ‘Bovenin?’

‘Wat moet er mee, wat kan weg? Dat is de grote vraag,’ zei oma Bets zachtjes. ‘Het liefst neem ik al mijn boeken mee.’

‘Papa heeft gezegd dat hoogstens de helft meekan. De smalle boekenkast uit uw slaapkamer kan er precies staan.’

‘Goed dan, ik neem in elk geval de meeste theologische boeken mee. Ik ga er bij zitten.’

Vervelend dat ze nu haar middagslaapje moest missen. Ze kon eigen-

lijk niet zonder. Zou ze Nella vragen om een uur of drie terug te komen? Nee, ze had speciaal vrij gevraagd om haar te helpen. Het moest toch gebeuren. Ze duwde het kussen in haar rug en legde haar benen op het voetenbankje. Hè, heerlijk. Hoefde ze maar niet weg hier. Al dat gedoe, haar lichaam was oud en op. Vond de Heere het nog steeds geen tijd om haar tot Zich te nemen? Ze verlangde naar de hemel. Misschien zag ze al haar geliefden die gestorven waren wel terug, zeker was ze daar niet van. Dan zou ze ook mensen missen en de hemel is geen plaats voor verdriet. Nee, daar was ze nog niet uit. Vreemd was dat, vroeger voelde ze meer zekerheid over geloofszaken dan tegenwoordig. Hadden alle ouderen dat of was het de grote verleider die haar aan het twijfelen bracht?

Nella zette een bananendoos klaar voor de boeken die weg konden. Haar moeder had gezegd dat ze de boeken eerst met een nat doekje moest afvegen voor ze de verhuisdoos in gingen, want er lag vast veel stof op. Daar had ze echt geen tijd voor, vandaag moest ze alles sorteren. Haar vader zou na sluitingstijd van de winkel met de auto komen om de dozen die weg konden op te halen. Ze pakte een rijtje lichtbruine boekjes en wilde ze in de weggooidoos leggen.

‘Nee nee, dat is de parafrase,’ zei oma Bets snel.

‘Wat is dat?’

‘Dat zijn boekjes met de uitleg van de Bijbelboeken. Ze zijn inderdaad oud, maar ik neem ze mee.’

Gehoorzaam pakte Nella de boekjes per drie uit de kast en blies het stof eraf. De eerste doos was meteen halfvol.

‘Alle theologische boeken,’ vervolgde oma Bets. ‘Dat is die hele rij op de tweede plank van boven. Als het te veel is, houd ik alleen die van Bavinck.’

Nella bekeek een paar titels. *De zekerheid des geloofs* en *Het christelijk huisgezin*.

Ze sloeg de boeken open. Het ene was uit 1930, het andere zelfs nog ouder, uit 1901.

‘Deze boeken zijn zo ongeveer antiek. Weet u zeker dat ze mee moeten?’

‘Kind, je moest eens weten hoeveel ik uit die oude boeken geleerd heb. Nee, ze mogen echt niet worden weggegooid.’

De andere boeken van die plank verdwenen ook in de doos. Vlak voor Nella de derde volle doos wegzette, viel haar oog op een blauw boekje. Het was niet zo erg dik.

‘*Verzet en overgave*,’ las ze hardop. ‘Dietrich Bonhoeffer.’

‘Geef eens?’ Bets pakte het uit haar hand en veegde het stof eraf. ‘Ik heb er laatst naar gezocht, kon het niet vinden. Stond het gewoon in de kast?’

Nella knikte. ‘Wie was dat? De naam klinkt Duits.’

‘Klopt, Bonhoeffer was een Duitse theoloog, een kerkleider. Maar ook een verzetstrijder. Hij werd aan het einde van de oorlog ter dood veroordeeld.’

‘Ik zou best wat meer willen weten over die tijd. Wat weet u er nog van?’ vroeg Nella.

‘Alles. Het is geen spannend verhaal. De werkelijkheid was gewoon heel erg akelig.’

‘Had u bijvoorbeeld onderduikers?’

‘Zeker. Heel veel mensen hadden iemand in huis.’

Nella hurkte naast oma’s stoel. ‘Vertel eens, hoe was dat? Was u wel eens bang?’

‘Bang? Daar had je geen tijd voor. Je moest verder, overleven. Het is moeilijk om erover te praten. Ik vergeet die tijd het liefst.’

‘Hè, toe.’

‘Misschien later, nu niet. Volgens mij ben jij hier om te helpen met inpakken.’

‘Dat is zo. Zal ik voor ik aan de tijdschriften begin een kopje thee zetten?’

‘Dat is goed. Neem er maar een lekker koekje bij. Er zit nog wel wat in de trommel.’

De koekjes waren intussen zacht en slap geworden, maar Nella at er gewoon twee op.

‘Waarom zijn juist boeken zo belangrijk voor u?’ vroeg Nella. ‘Ik zou denken dat vooral foto’s belangrijk zijn, of voorwerpen. Maar boeken?’

‘Boeken in je kast zijn net vrienden. Ze praten tegen je als je leest. Alleen al als ik zo in mijn stoel zit, en naar de titels kijk, voel ik ze bijna kijken.’

‘Had u geld om boeken te kopen? Vroeger waren de meeste mensen toch arm?’

‘Dat is zo. Je kunt geld uitgeven aan meer spullen in huis, aan een reisje, aan lekker eten, maar ook aan boeken. Je hebt altijd een keus. Ik wilde vooral weten en zoveel mogelijk leren. Er gebeurde heel veel in de wereld en in de kerk. Door te lezen bleef ik op de hoogte. Geef mijn thee even aan, wil je?’

Na de thee klom Nella op het trapje en begon aan de volgende plank. Daar lagen vier fotoalbums. Die moesten natuurlijk mee. Ze bedwong de neiging erin te kijken. Daar was nu geen tijd voor, misschien later, als de verhuizing achter de rug was. De stapel romans was klein, bijna alles kon op de weggooistapel. Kerkgeschiedenis. Voor de helft mee, de rest in de bananendoos.

Ooggetuigen van de watersnoodramp 1953. ‘Mee, oma?’

‘Nee, dat boekje kan wel weg.’

‘Zijn er hier mensen verdronken?’

‘Eén jongetje. Het dorp bleef droog. Sommige polders kwamen wel onder water te staan.’

‘Mag ik het lezen?’

‘Natuurlijk, neem maar mee.’

Nella pakte het volgende boek uit de kast. Het was zwart en dik.

Handleiding bij het verplegen van Krankzinnigen en Zenuwlijders door dokter D. Schermers.

‘Krankzinnig, dat mag ik echt niet zeggen van mijn ouders.’

‘Daar hebben ze gelijk in. Het gaat om mensen die geestelijk ziek zijn, dat klinkt inderdaad heel wat vriendelijker.’

Nella bekeek het boek van alle kanten. ‘Het is echt heel oud!’

Ze sloeg het nieuwsgierig open. Er viel een fotootje uit van een meisje in ouderwetse kleren.

‘Dat ben ik in Zeeuwse klederdracht,’ zei oma Bets. ‘Ik weet nog dat

die foto is gemaakt vlak voor ik uit Borssele vertrok. Kijk, achterin zit nog een foto, dat ben ik weer. Daar draag ik een verpleegstersuniform.’

‘Wat was u knap! En u kijkt zo speciaal!’

‘Dat komt omdat ik bij de fotograaf was. In die tijd had je zelf geen fototoestel.’

Nella bladerde er in. De bladeren waren vergeeld. *Eerste druk 1921.*

‘Ging u in de verpleging?’

‘Ja. Niet in een gewoon ziekenhuis, maar in de psychiatrie. Dat was zwaar. Bovendien was ik erg jong en nog nooit van huis geweest.’

Bets viel stil. In gedachten aaide ze poes, die weer begon te spinnen. Ze zag het ziekenhuis nog zo voor zich, ze hoorde de stemmen; het roepen, schreeuwen, soms gillen. De voetstappen in de kale gangen. Het getik van bestek op de borden terwijl de patiënten zaten te eten. Het bevrijdende fluitje van de trein wanneer ze instapte om naar huis te gaan. Naar huis, naar Johannes.

Nella legde het boek apart op het bijzettafeltje.

‘Oma?’

‘Ja, sorry, ik was in gedachten. Wat is er, wil je stoppen? We hebben genoeg gedaan voor vandaag, denk ik. De boeken zijn gesorteerd.’

‘Dat denk ik ook, maar weet u, er is iets waar ik met u over wil praten. Kan dat, of bent u te moe? Zal ik eerst een kopje koffie maken?’

‘Dat is goed.’

Nella zette water op, mat drie schepjes koffie af en zette de filter op de pot. Beetje melk in de steelpan. Oma had haar geleerd hoe ze de lekkerste koffie van de hele wereld kon maken, inmiddels was ze er best goed in. Je moest er wel bij blijven. Voorzichtig goot ze kokend water op de koffie. Een klein beetje maar, zodat het net begon te borrelen. Nadat het water weggetrokken was, een volgende scheut water. Nu mocht het wat meer zijn. Drie keer opgieten was genoeg. Ze klopte de melk op met een schuimklopper en goot het op de koffie in de bekers. Poes kreeg het restje melk uit de pan.

Ze zette de bekers naast het oude verpleegkundeboek en ging naast oma zitten.

‘Dat ruikt lekker,’ zei oma Bets. ‘Nou, wat wilde je vragen?’

‘Ik weet nog steeds niet wat ik moet gaan doen na het eindexamen. Het is al februari.’

‘Ah, is het dat? Waar denk je aan?’

‘Eigenlijk kan ik alle kanten op met mijn vwo-diploma. Als ik slaag. Ik sta er niet zo goed voor.’

‘Wat zijn je mogelijkheden, waar denk je aan?’

‘Ik zou graag Nederlands gaan studeren aan de universiteit. Dat trekt mij wel. Maar ik ken niemand die dat gaat doen. In mijn uppie helemaal alleen naar een vreemde stad, ver weg? Ik weet niet of ik dat kan. Er is nog een andere mogelijkheid. Ik heb u toch verteld dat ik nog steeds schrijf met mijn vakantie vriendin van vorig jaar? Ze gaat in de verpleging, ze vroeg of ik meeging. Samen aan iets nieuws beginnen, ergens anders, dat lijkt me gaaf. U bent dus ook in de verpleging gegaan. Dat wist ik niet eens. Hoe vond u dat? Wat denkt u, zal ik dat ook doen? Hoe weet ik of het geschikt is voor mij?’

‘Wat veel vragen tegelijk, Nella! Je moet doen waar je goed in bent, en luisteren naar wat je hart je ingeeft. Met mensen werken is dankbaar werk, maar ook veeleisend. Je moet je in kunnen leven. Geduldig kunnen zijn.’

Bets pakte het oude leerboek. Halverwege stak het lichte puntje van een briefje tussen de vergeelde bladzijdes uit. Eén passage was onderstreept: ‘Men moest sterk zijn, gezond, betrouwbaar, zachtmoedig van aard, serieus, maatschappelijk betrokken, verdraagzaam en hulpvaardig. Liefde en barmhartigheid waren de belangrijkste pijlers voor het werk als verpleegster.’ Je moest wel bijna volmaakt zijn. Wie was dat? Niemand toch!

‘Wat zei je?’ vroeg ze. Ze had niet geluisterd naar wat Nella zei.

‘Volgende week is er een voorlichtingsdag. Daar ga ik met mijn vriendin heen. Weg uit Zeeuws-Vlaanderen, ja, dat lijkt me wel wat.’

Bets zweeg. Het was alsof ze flarden hoorde van ooit gevoerde gesprekken. Ze pakte Nella’s hand. ‘Als je maar niet vergeet het allerbelangrijkste te doen. De Heere om wijsheid vragen. In het Spreukenboek staat dat de

mens zijn eigen weg kiest, maar dat God het is die de richting bepaalt.’

‘Was het bij u dan zo duidelijk? Wist u dat het goed was wat u ging doen?’

‘Nou, nee. Soms wist ik gewoon niet meer wat ik moest doen, vooral in sombere en moeilijke periodes in mijn leven. Bij elke stap in mijn leven heb ik Hem om raad gevraagd. Al Bijbellezend en biddend kwam er duidelijkheid. Dan kwam er rust in mijn hoofd en vrede in mijn hart.’

Voorzichtig legde Nella haar arm om de smalle schouders. ‘Dank u wel, oma, dit heeft mij al best goed geholpen. Ik moet nu naar huis, huiswerk maken. Mijn vader komt straks de oude boeken ophalen.’

‘Dat is goed, kind. Heb je nog gevraagd of de poes mee mag?’

‘Nee, dat ben ik vergeten.’

‘Ik vraag het je vader zo meteen wel.’

’s Avonds had Bets geen rust om te lezen of te handwerken. Er moest nog zoveel gebeuren. Ze kon toch niet alles aan anderen overlaten? Ze begon aan het dressoir. In een van de laatjes vond ze haar paspoort, de ziekenfondskaart, het trouwboekje. Ze trok het voetenbankje dichterbij, ging erop zitten en opende de deurtjes. Wat een massa papieren. Stuk voor stuk liet ze die door haar handen gaan. Sommige waren belangrijk om te bewaren. Andere paperassen waren al jaren oud en hadden geen nut meer. Ze kwam een bundeltje brieven van oude vriendinnen tegen, een stapeltje ansichtkaarten. Het metalen blikje met bonkaarten uit de oorlog. Een paar hele oude fotoalbums. Toen ze bijna klaar was, schoot het door haar heen dat ze de brieven van Johannes niet had gezien. Had Nella ze per ongeluk in de weggooidozen gegooid? Nee, dat kon niet, ze was er de hele tijd bij gebleven. Ze zocht het hele dressoir nog een keer door, maar vond ze niet.

Na een onrustige nacht herinnerde ze zich, dat er onderin de kledingkast op haar slaapkamer een schoendoos stond. Lagen ze soms daarin? Ze moest het weten. De kerkdienst overslaan was ze niet gewend, toch, ze kon vandaag niet anders. Ze wilde die brieven vinden. Ze belde op, Nella nam de telefoon aan.

‘Ik ga vanochtend niet mee naar de kerk.’

‘Is er iets?’

‘Nee, ik ben gewoon moe. Inpakken is heel spannend.’

‘Het is niets voor u, u slaat nooit over. En het eten dan?’

‘Ik eet vandaag een boterhammetje. De groeten aan allemaal. Dag, Nella.’

Linea recta liep ze naar de slaapkamer. Ze voelde nieuwe kracht opkomen en zakte op haar knieën voor de kast. Een ongemakkelijke houding, maar hoe moest ze er anders bij komen? Wat bewaarde ze toch veel. Twee paar schoenen met gaten in de zolen, een stapel gedateerde kerkbladen, drie oude handtassen. Ha, daar was de doos.

Ze verwijderde het deksel. Ja, gelukkig, daar lagen de brieven. Ze herkende ze meteen aan het handschrift van Johannes. Ze legde het stapeltje achter zich op het bed en wilde de doos dichtdoen en terugzetten. Maar wat lag daar onderin de doos? Schriften, een stapel identieke schriften, bijeengehouden door een touwtje. Ze herinnerde zich plotse-ling dat ze ooit was begonnen op te schrijven wat ze had beleefd. In deze schriften. Hoe was het mogelijk dat ze zoiets was vergeten?

Ze zat erg ongemakkelijk op haar knieën maar kon het niet laten er meteen in te bladeren. Het leek op een dagboek. Ze had er niet elke dag in geschreven, wel elke paar jaar. Iedere keer op een lege bladzij, zodat er veel wit te zien was. Brokstukken van gesprekken met Johannes uit hun verkeringstijd, belangrijke gebeurtenissen van thuis, veel over Vrederust. Gedeelten uit preken die haar aanspraken. De geboorte van de kinderen. Over de winkel. De laatste aantekening was van 10 september 1938, de dag dat moeder overleed.

Haar benen prikten, ze moest nu echt opstaan. Ze trok zich met veel moeite op aan de stang van het bed en was blij dat ze nog overeind kwam. Dat moest ze geen tweede keer doen. Nadat de duizeligheid was weggetrokken, nam ze de schriften mee naar de kamer. Terwijl ze er nog eens wat langzamer doorheen bladerde en her en der een stukje las, kon ze zich nauwelijks voorstellen dat ze dezelfde vrouw was als toen. Het leken fragmenten uit het leven van iemand anders.

Vertel eens oma? Hoe vaak had Nella dat de laatste tijd gezegd! Was ze echt geïnteresseerd of alleen maar nieuwsgierig zoals kinderen en jongeren dat zijn? Nee, Nella had echt interesse. Ze kwam trouw elke zaterdag, en ze hadden af en toe behoorlijk serieuze gesprekken. Dat was heel fijn. Nella mocht best weten hoe haar leven er vroeger uitzag. Waarom had ze zo afwerend gedaan? Ze had er spijt van, het klonk wat bot.

Ze zou Nella stukje bij beetje kunnen vertellen over haar leven aan de hand van deze schriften.

Of, ze zou het kunnen laten lezen.

Schrijven was eigenlijk gemakkelijker dan praten, ze dwaalde zo snel af tegenwoordig. Of ze zei iets wat ze achteraf liever niet had gezegd. Of het kwam heel anders over dan ze bedoelde. Ze wist van zichzelf dat ze streng kon zijn en scherp in haar bewoordingen. Schrijven maakte haar milder.

Toen ze jong was, had ze voor zichzelf de behoefte de gebeurtenissen en haar gevoelens te ordenen. Was dat interessant voor Nella? Voor de andere kinderen en kleinkinderen? Wat hadden ze eraan? Het mocht niet alleen over haar zelf gaan. Ze moest ook schrijven over haar ouderlijk gezin, over de begintijd in de Veerstraat, veel over Johannes. Maar het moest wel haar verhaal worden, haar levensverhaal.

Kon ze dat wel?

Hoe langer ze erover nadacht, des te beter zag ze voor zich hoe het moest. Ze kreeg er zin in om de komende weken de brieven en oude schriften door te nemen, uit te werken en aan te vullen. Daarna zou ze opschrijven wat ze zich kon herinneren van de Tweede Wereldoorlog en van de jaren erna.

In het dressoir lagen nog een paar oude lege schriften, van Corrie geweest toen ze op de middelbare school zat. Waarom ze die had bewaard, wist ze niet meer, het kwam wel goed uit. Ze had nog een vol doosje vullingen voor haar vulpen.

Ze moest het niet uitstellen, maar het plan uitvoeren voor het te laat was. Voor haar ogen slechter zagen, haar geheugen haar in de steek liet, haar handen beefden en haar handschrift onleesbaar werd.

Als oma Bets begint te vertellen, komt het verleden voor Nella tot leven

De afgelopen eeuw is de wereld compleet veranderd en waren er veel heftige gebeurtenissen. Nella's oma Bets heeft dit allemaal meegemaakt. Wanneer Bets naar het verzorgingstehuis gaat, realiseert Nella zich dat ze eigenlijk helemaal niet veel weet van het leven van haar oma. Ze begint haar te vragen naar haar jeugd, haar huwelijk en de maatschappij. Hoe kan ze na zoveel te hebben meegemaakt nog steeds in God geloven?

Nella blijft maar vragen stellen. Bets besluit na veel aarzelingen het verhaal over haar leven niet gewoon te vertellen maar op te schrijven.

Nettie Dees vertelt in *Levend verleden* het waargebeurde en persoonlijk verhaal van een Zeeuwse vrouw uit de eerste helft van de twintigste eeuw.

CITER REEKS

ISBN 978 90 2054 697 2 NUR 344

9 789020 546972

www.citerreeks.nl